

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada - Government

**Ministria e Tregtisë dhe Industrisë- Ministarstvo Trgovine i Industrije- Ministry of
Trade and Industry**
Divizioni për Marrëveshje Tregtare / Departamenti i Tregtisë
Division for Trade Agreements / Department of Trade/
Odsek za Trgovinske Sporazume / Departman Trgovine

Trgovina u uslugama na Kosovu – Kratak rezime #2

Autor: Mirsad Simnica
Avgust 2016

Uvod

Ovaj kratak rezime ilustruje izvoz i uvoz usluga na Kosovu za period od tri godina. Na osnovu podataka koje smo prikupili od CBK, KAS, TIS baze podataka i poslovnih udruženja mi smo pokušali da proizvedemo ovaj rezime u uslugama u mnogo detalja gde su uključene i runde pregovora o liberalizacije usluga sa zemljama CEFTA, koji su počeli pre više od 18 meseci.

Proces pregovora se veruje da otvori nove mogućnosti na tržištu, pružajući dodatno podsticajne za sektore poslovanja i stručnih usluga u celini, uključujući komunikacije i druge usluge.

1.0 PREGLED TRGOVINE U USLUGAMA NA KOSOVU

1.1 Trgovina u Balans Usluga od 2014 - 2016 (Januar - Jun) Period

Trgovina u uslugama na Kosovu 2016 godine, na period od pet meseci (Januar - Jun) obračunava ukupno sa 397 miliona evra. Od ovog iznosa ukupni izvoz je 270 miliona evra, dok ukupni uvoz je 127 miliona evra. Ovo pokazuje pozitivan trgovinski balans od 143 miliona evra. U odnosu na 2015 za isti period, promet u izvozu usluga ukupno čini 256 miliona evra, dok je 2014 godine pokazala 236 miliona evra na međunarodnoj trgovini u uslugama. Iz ovih figura vidimo da imamo pozitivan trend povećanja izvoza u uslugama u proseku za 9.3%.

Glavni sektori koji su doprineli prema pozitivnom trgovinskom balansu su: putovanje (turizam) njegov izvoz je iznosio 181 miliona evra, zatim biznis & profesionalne usluge sa 23,7 miliona evra, komunikacione usluge 19 miliona evra; građevinske usluge 5 miliona evra; i vlade usluge 14,5 miliona evra. Vredi istaknuti na to da po prvi put sa visokom količinom izvoza prikazuje biznis & profesionalne usluge uglavnom zbog otvoreno tržište sa EU i takođe širenje ponude Kosovskih službi u zemlje CEFTA i SAD. Putovanje i turističke usluge se uglavnom pripisuju Kosovske Dijaspore i stranih državljana koji rade u Kosovo.

Pojavljuje se negativan trend trgovine u usluge (u pogledu uvoza usluga) svake godine jedan od glavnih sektora: transport sa -35 miliona evra u 2016 (Januar-Juni).

Imajući pozitivan trgovinski balans usluga dovelo do smanjenja visokog deficita u trgovini robom od -860 miliona evra u -717 miliona evra.

Tabela 1: Trgovina u Balanc Usluga od 2014 - 2016 (Januar - Jun) periodu .

Godina	Izvoz usluga (u milionima)	Uvoz usluga (u milionima)	Balanc
2016	270	127	143
2015	256	150	106
2014	236	114	122

Trgovina u račun Uslugama za visok procenat BDP-a, zahvaljujući u velikoj meri prisustvom donatora u zemlji. Opšti procenat Usluga doprinoseći prema BDP-u bio je oko 73 % u 2015 godini prema proceni Svetske Banke, koji predstavlja 9 % povećanje tačke iz 2004 godine kada doprinos BDP je bio 64 %.

U tabeli niže prikazana je vrednost izvoza i usluga izražen u procentima BDP-a od 2014 - 2016 (1 kvartal)¹.

Tabela 1.1: Procenat Usluga koja doprinose Bruto Domaćem Proizvodu

	2014	2015	2016
Izvoz usluga	11	11.9	12.3
Uvoz usluga	5.4	7	5.7

1.2 Godišnje Usluge u 2015

Na Kosovu, usluge računaju za visok procenat BDP-a, zahvaljujući u velikoj meri međunarodnom prisustvu u zemlji. Opšti procenat vršen od strane Svetske Banke pokazuje da doprinos Usluga u BDP je oko 73 % što predstavlja 9 % procentnih poena povećanje od 2004 godine kad doprinos BDP je bio 64 %.

Usluge su ključna komponenta privatnog sektora na Kosovu. Među najboljim ostvaritelja sektora smatraju se: putovanja i turističke usluge, ICT usluge i druge poslovne usluge. Bankarski sektor je procenjeno da je među sektorima sa najboljom performansom na Kosovskoj ekonomiji. Uglavnom je stabilno, depoziti i krediti privatnom sektoru rastu, uprkos globalnoj finansijskoj krizi.

¹ Podaci o BDP se koriste samo za 1 kvartal svake godine (2014-2016), pošto mi ne posedujemo još godišnje podatke za 2016 da bi vršili godišnje poređenje.

Trgovina u uslugama se karakterisala povećanjem pozitivnog balanca u 2015. Balanc usluga iznosili su 355 miliona evra, godišnji rast od 5,5 odsto, što je bio rezultat bržeg rasta izvoza usluga u odnosu na uvozne usluge.

Izvoz usluga porastao je za 4 odsto na godišnjem nivou, dostigavši vrednost od 797 miliona evra. U istom periodu, vrednost uvoza usluga povećao za 2,5 odsto i iznosio je 442 miliona evra. U kontekstu izvoznih usluga, turističke usluge su okarakterisani na godišnji rast od 12,0 odsto u 2015 godini sa ukupnom izvozom od 565 miliona evra; kategorija ICT iznosio 55 miliona evra, a ostalih poslovnih usluga 61 miliona evra. Što se tiče uvoza usluga, dva veoma važne kategorije usluga pokazali su negativnu performancu: naime transport povećan za 47,3% u odnosu na 2014 od 99,6 miliona evra u 147 miliona evra, i usluge osiguranja i penzionih uvoz porastao za 9,2% od 35 miliona evra u 2014 godini u 38 miliona u 2015 godini.

Tabela 1.2: Trgovina u Balans Usluga 2013 - 2015 periodu

Godina	Izvoz usluga (u milionima)	Uvoz usluga (u milionima)	Balanc
2015	797	442	355
2014	767	431	336
2013	632	320	312

Tabela 1.2 pokazuje da je bilo značajno povećanje izvoza iz 2013 do 2015 godine za 79 % kao rezultat izuzetne performanse putovanja & turizma, IKT i drugih poslovnih usluga.

Tabela 1.3: Procenat Usluga koja doprinose prema Bruto Domaćem Proizvodu (BDP)

	2013	2014	2015
Izvoz usluga	11.7	13.7	13.9
Uvoz usluga	5.9	7.7	7.7

2. TRGOVINA U USLUGAMA, STO I GATS

Sa Opštem Sporazumom o Trgovini u Uslugama (GATS), Svetska Trgovinska

Organizacija (STO) je razvila posebnu nomenklaturu za obračun usluga izvoza.

Međunarodna trgovina u uslugama odgovara na transakciju koja se odvija između proizvođača i potrošača zakonski zasnovana u različitim zemljama ili carinske teritorije, koristeći različite načine snabdevanja (vidi sledeću tabelu za detalje) za izvoz i za uvoz usluga.

TRGOVINA U USLUGAMA - ČETIRI MODELA PONUDE	
Model 1 - Prekogranična isporuka: transakcija preko granice bilo bez pomeru proizvođača ili potrošača. Ovaj model se uglavnom obavlja putem e-komercia ili preko interneta. Primeri: savetovanja ili istraživanje tržišta izveštaji, telemedical saveti, obuka sa distance, itd.	Model 2 - Potrošnja u Inostranstvu: potrošač od zemlje A ide u zemlji B i plaća za uslugu koju dobija. Primeri: odmor u Albaniju ili Tursku; obrazovanje na univerzitetima u inostranstvu, itd
Model 3 - Komercijalno Prisustvo: Servis dobavljač osnovao svoje podružnice, kancelarije ili predstavništvo gde se nalazi potrošač. Primeri: podružnice ili predstavništvo stranih banaka, telekomunikacije kompanije, itd	Model 4 - Prisustvo Fizičkih Lica: Strani stručnjaci pružaju usluge potrošačima u zemlji domaćinu Primeri: doktori, računovođe, advokati, radeći u stranim zemljama, itd

Izvor: WTO sajt (www.wto.org)

GATS - to je multilateralni trgovinski sporazum pod WTO, po dogovoru tokom Urugvaj Rund i stupio je na snagu u 1995. Cilj ovog multilateralnog trgovinskog sporazuma o uslugama je bio da stvori pouzdan sistem međunarodnih trgovinskih pravila, kako bi se obezbedila transparentnost nacionalnog trgovinskog režima, pravedan i ravnopravan tretman svih učesnika, promoviše trgovinu i, kao rezultat toga, stimulisati ekonomski rast i razvoj kroz progresivne liberalizacije trgovine. Kosovo, u njene buduće težnje da postane član STO će morati da se pridržavaju odredaba GATS, što je globalni okvir koji reguliše trgovinu u uslugama.

CEFTA Pregovori

Pregovori o Trgovini u Uslugama su organizovani imajući šest pregovaračke runde i trebalo je zaključiti u roku od 18 meseci periodu od prve pregovaračke sednice. Krajnji datum za zaključenje pregovora očekuje se da bude novembar 2016.

Dvanaest sektori su predmet liberalizacije sa sledećim privremenom rasporedu:

- 1. i 2. runda - poslovne i stručne službe
- 3 - turizam, životna sredina i rekreativne (minus audiovizuelne) usluge
- 4. - komunikacione i građevinske usluge
- 5. - distribucije, obrazovanje i zdravstvene usluge
- 6. - finansije, transport i audiovizuelne usluge
- 7. i 8. - revidirati posvećene sektore za dodatne promene i pregovore

Prva runda pregovora (poslovnih i profesionalnih usluga) održana je 6 novembra 2014 u Skoplju, Makedonija. Predstavnici iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Moldavija, Crna Gora, Srbija i Kosovo su prisustvovali sastanku.

Druga runda pregovora koju je predvodio Moldavija je održana 26. februara, 2015 u Briselu i poslovne i stručne službe su se dogovorile po planu za prve dve runde.

Treća runda pregovora je održana 29-30 juna 2015 u Moldaviji.

Četvrta runda pregovora su održani 17-18 septembra i peta runda pregovora bila takođe održana u Moldaviji u 23. novembra 2015 godine, dok poslednje runde pregovora koja uključuju (finansije, transport i audiovizuelne usluge) i takođe revidirati posvećene sektore za dodatnu promenu će biti održana u Crnoj Gori tokom 2016 godine.

3.1 PREDNOSTI I IZAZOVI LIBERALIZACIJE TRGOVINE U USLUGAMA

Usluge postaju sve važnije za ekonomski rast, u smislu zaposlenosti tako i produktivnosti. Kosovo može imati koristi od liberalizacije usluga ako se povećava konkurencija na strane ponude (dodatni izbor usluga). Trenutno, Kosovo ima prilično liberalan trgovinski režim u usluzi. Međutim, prepreke za usluge Kosova da pristupe u drugim tržištima, posebno regionalnog i šireg Evropskog, i dalje prožima. Kroz bilateralnih i regionalnih sporazuma, Kosovske kompanije i pojedinci će imati koristi od pristupa u razna nova tržišta u okviru CEFTA i zemljama EU, mada, to je uslovljeno na nivou konkurentnosti i kvaliteta pruženih usluga od strane pružaoca usluga na Kosovu.

Lifting ograničenja kroz Međusobno Priznavanje Kvalifikacija (MRK) na pristup tržištu od drugih zemalja, posebno CEFTA zemlje će omogućiti Kosovskim inženjerima, pravnicima, računovođe, lekarima, arhitektima i mnogim drugim stručnjacima za obavljanje svojih usluga u regionima i razvijaju nove veštine. Kreiranje većeg tržišta često će poboljšati kvalitet usluga i smanji cene i time povećati konkurenciju. U pogledu zapošljavanja, on će generisati više radnih mesta, istovremeno steći bolje i nove veštine i tehnologije. Prednosti liberalizacije trgovine u uslugama su:

- Stvaranje novog pristupa tržištu za kompanije i pojedince;
- Stranih tržišta mogu biti lakše prodrli i sa nižim troškovima;
- Smanjenje cena za razne usluga na tržištu kao rezultat efekta konkurencije;
- Poboljšanje kvaliteta usluga koje se pružaju građanima Kosova i građanima zemalja u pregovoru.

Međutim, proces liberalizacije usluga je često izazovan tek što Kosovo se suočava sa mnogim preprekama tokom procesa pregovora. Jedan od glavnih izazova je raspored obaveza gde zemlja mora da bude veoma oprezna u onome šta izvršiti i kako to ima da utiče na određene sektore i na kom nivou.

4.0 Nacrt Zakona o Uslugama

Tokom 2015 godine, Nacrt Zakona o Uslugama je pripremljen u potpunom skladu sa EU Direktive Usluga 2006/123 / EC u Ministarstvu Trgovine i Industrije uz podršku EU Projekat Politika Trgovine, koji zakon će biti usvojen tokom 2016 godine nakon Nacionalnog Plana za Usvajanje Acquis EU. Međutim, nakon procedure izrade za pravnim aktima, koncept note za zakon o službi je takođe pripremljen od strane Ministarstva Trgovine i Industrije, i usvojena je u Kancelariju Premijera. Sada prema procedurama za izradu zakona mi ćemo početi usvajanje nacrtu zakona u okviru Ministarstva Trgovine i Industrije, a zatim poslati Vladi na odobrenje i Skupštini na usvajanje. Osim toga, ove godine kao što je navedeno iznad, Nacionalni Plan za Usvajanje Acquis je izrađen i usvojen od Vlade Kosova u kome je predviđena puna harmonizacija zakonodavstva Kosova sa pravnim tekovinama EU.

U oblasti usluga, EU Direktive Usluga 2006/123 / EC je planirano da se u potpunosti usvoji u roku od šest godina od stupanja na snagu Sporazuma o Stabilizaciji Pridruživanju potpisan između Kosova i EU u skladu sa institucijama EU.

Zaključak

Trgovina u Uslugama imala je važan uticaj na ekonomiju Kosova, pre svega zatvaranjem ogromne praznine kao rezultat niskog nivoa izvoza robe. Sektori usluga posebno turizam/putovanja; ostalih poslovnih usluga i sektor komunikacija izvršili su izuzetno dobro. Na osnovu izvedenih dokaza, usluge su doprinele smanjenju drugih strukturnih problema u privredi Kosova, posebno nezaposlenosti. Međutim, trendovi pokazuju da je potencijal rasta usluga još veći. Podizanje svesti vladi o ovom velikom potencijalu usluga u ulaganja i promociju više u određenim oblastima i sektorima može da izazove veći izvoz usluga, privlačenje većih stranih investitora i nižu stopu nezaposlenosti.